

Leal Civilization
vol.3, No.7, Fall 2020 & Winter 2021
Pages: 128-145
Article Type: Original Research
http://www.pzhfars.ir/article_126507.html

تمدن حقوقی
دوره ۳، شماره ۷، پاییز و زمستان ۱۳۹۹
صفحات ۱۴۵-۱۲۸
نوع مقاله: علمی پژوهشی

Examining the Legal Positions of Foreign Investment in the Constitution (with a Comparative Study of Iran and Iraq)

Reza Khodabandeh Louee

Master of International Law, Payame Noor University, Tehran, Iran

Mojtaba Ansarian

PhD in International Law, Professor, Payame Noor University, Tehran, Iran (Corresponding Author)

Aref Jafari Sadegh Abad

PhD in International Trade Law, University of Pune, Pune, India

بررسی مواضع حقوقی سرمایه‌گذاری خارجی در قانون اساسی (با مطالعه تطبیقی ایران و عراق)

رضا خدابنده لویی

کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

مجتبی انصاریان

دکتری حقوق بین‌الملل عمومی، استادیار دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

M.Ansarian@pnu.ac.ir

<http://orcid.org/0000-0002-3721-9378>

عارف جعفری صادق آباد

دکتری حقوق تجارت بین‌الملل، دانشگاه پونا، پونا، هندوستان

Abstract

The constitution is considered as a reference law in every country and the root of all the domestic laws of that country, according to it, obstacles and views existing in each country and its domestic laws are spread and expanded. Given the importance of foreign investment in the growth and development of countries and the facilitation of free trade, developing countries seeking to attract foreign investment in terms of wealth creation and development and prosperity and avoidance of poverty for their people have made this issue a priority in their programs. The growing annual statistics of the world confirm the importance of foreign investment. The constitution of any country is the source of all the domestic laws of that country and the attitude of the constitution in each country is effective in attracting foreign investment. A comparative study of the constitution of Iran and Iraq as Islamic countries with energy resources in the field of foreign investment, positions and strengths and weaknesses in attracting foreign investment has been examined.

Keywords: Law, Capital, Foreign Investment, Iraqi Constitution, Iranian Constitution.

چکیده

قانون اساسی به‌عنوان قانون مرجع و مادر در هر کشوری و ریشه تمامی قوانین داخلی آن کشور است که طبق آن، رویکردها و نگاه موجود و موانع در هر کشور و قوانین داخلی آن اشاعه و گسترش می‌یابد. سرمایه‌گذاری خارجی در رشد و توسعه کشورها و تسهیل تجارت آزاد و از طرفی در ایجاد وابستگی متقابل و به تبع آن دوری از تنش و مخاصمه نقش شایانی دارد. کشورهای در حال توسعه به دنبال جذب سرمایه‌گذاری خارجی به لحاظ تولید ثروت و توسعه و رفاه و دوری از فقر برای مردم خود این موضوع را در اولویت برنامه‌های خود قرار داده‌اند که آمار رو به رشد سالانه جهان بیانگر اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی است. نگرش قانون اساسی در هر کشور که سرچشمه همه قوانین داخلی آن دولت است در جذب سرمایه‌گذاری خارجی موثر است، به همین جهت با بررسی تطبیقی قانون اساسی ایران و عراق که دارای منابع انرژی مورد نظر سرمایه‌گذاری خارجی هستند مواضع و نقاط قوت و ضعف در جذب سرمایه‌گذاری خارجی مورد بررسی قرار گرفت.

واژگان کلیدی: قانون، سرمایه، سرمایه‌گذاری خارجی، قانون اساسی عراق، قانون اساسی ایران.

Received: 2019/08/02 - Review: 2020/12/18 - Accepted: 2021/03/06

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۵/۱۲ - بازنگری مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۲۸ - پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۱۲/۱۶

مقدمه

کشورهایی با رد پای استعمار به لحاظ خاطره تاریخی خود نسبت به سرمایه‌گذاران خارجی واکنش خوبی نداشتند؛ اما با گذشت زمان و تغییر مناسبات و تحولات جهان و نیاز به رشد و توسعه و جذب سرمایه‌گذاری خارجی جهت افزایش ثروت، توسعه، رفاه و دوری از فقر، جذب سرمایه از اولویت‌های این کشورها گردید که آمار و ارقام مؤید مطلب است. سرمایه‌گذاری خارجی باعث رشد تجاری و توسعه کشور، انتقال فناوری و تعامل و گفت‌وگوی فرهنگی و ابزار مناسبی برای غلبه بر موانع سد راه تجارت است. گردش آزاد سرمایه و بازرگانی و دوری از جنگ و نفرت‌پرانی با همدیگر ارتباطی تنگاتنگ دارند. همچنین تسهیل تجارت آزاد با برداشتن موانع سد راه سرمایه‌گذاری خارجی سریع‌تر می‌گردد. لازم به ذکر است یکی از موانع در راه جذب سرمایه‌گذاری خارجی قوانین داخلی کشورها است. کشور ایران نیاز مبرم به جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارد و در راه برداشتن موانع حقوقی سرمایه‌گذاری خارجی و ورود و الحاق به سازمان تجارت جهانی نیاز دارد مسائل حقوقی خود را مورد بازنگری قرار دهد. نگارندگان با عنایت به اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی و اهمیت قانون اساسی، قانون اساسی ایران را به‌عنوان سرچشمه قوانین داخلی در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی در یک کشور در حال توسعه با قانون اساسی عراق دارای ذخایر انرژی در موضوع سرمایه‌گذاری خارجی و تجارت جهانی مورد مطالعه تطبیقی و تأمل با روش تحقیق نظری و توصیفی - تحلیلی و تطبیقی قرار داده و به دنبال پاسخ به این پرسش بودند که قانون اساسی ایران به‌عنوان کشوری در حال توسعه و دارای ذخایر انرژی در باب موضوع سرمایه‌گذاری خارجی در مقایسه با قانون اساسی عراق چه محدودیت‌ها و شباهت‌هایی دارد؟ در پاسخ به این پرسش پژوهش ابتدا اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی را بررسی نموده، سپس به صورت مفصل ابتدا موارد قانون اساسی ایران و سپس موارد قانون اساسی عراق مورد توجه قرار داده شده و در نهایت با بررسی تطبیقی و نتیجه‌گیری از تحقیق پیشنهاداتی چند مطرح گردیده است.

۱- اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی

سرمایه‌گذاری خارجی عبارت است از به‌کارگیری سرمایه خارجی در فعالیتهایی که با ریسک برگشت سرمایه و منافع آن به عهده سرمایه‌گذار باشد و سرمایه‌گذاران به دنبال کسب سود بیشتر و مکانی امن برای سرمایه‌گذاری هستند. چنانچه امنیت سرمایه‌گذاری در کشورهای در حال توسعه و اقتصادی در حال گذار تضمین شده و بستر قانونی لازم فراهم شود سرمایه‌گذاران بین‌المللی میل و رغبت بیشتری برای حضور در این گونه بازارها خواهند داشت (دارینی، ۱۳۹۰، ۳۲). یکی از جنبه‌های تجارت جهانی سرمایه‌گذاری خارجی است. تجارت فرآیند کوتاه مدت است که در زمانی کوتاه محقق می‌شود در حالی که سرمایه‌گذاری روندی درازمدت را می‌طلبد (UNCTAD, 1996). سرمایه‌گذاری خارجی موجب رشد تجارت خارجی می‌شود و بنابراین تجارت و سرمایه‌گذاری می‌توانند به رشد و توسعه یک کشور کمک کنند (Simon, 2008, 633). سرمایه‌گذاری خارجی ابزار غلبه بر موانع موجود بر سر راه تجارت است و به همین جهت سازمان تجارت جهانی به دنبال تجارت آزاد است و

تجارت با سرمایه‌گذاری خارجی ارتباط تنگاتنگ دارد و سرمایه‌گذاری به سان ابزاری برای رفع موانع تجاری بر گردش تجارت آزاد می‌تواند مثر باشد و این جا ضرورت سرمایه‌گذاری خارجی بیشتر حس می‌شود. «حذف موانع تجاری سرمایه‌گذاری می‌تواند باعث افزایش میزان سرمایه‌گذاری خارجی در کشور میزبان شود.» (Vocks, 1997, 27).

خیلی از کشورهای استعمار شده و جهان سومی به خاطر تجربه‌های قدیمی تلخ در تاریخ خود از سرمایه‌گذاران خارجی نگران و گریزان بوده چرا که این سرمایه‌گذاران را ورود جدید استعمار و چهره نوین آن در قالب سرمایه‌گذاران خارجی و شرکت‌های فراملیتی می‌دانستند و نوعی استعمار و استثمار جدید «باور و ذهنیت منفی نسبت به سرمایه‌گذاری و سرمایه‌خارجی همواره القاکننده یک تصور و احساس غلط با کم‌ترین تعقل نسبت به خطرات آن است، این ذهنیت به ویژه در کشورهای جهان سوم به نوعی تحت تأثیر تفکر و اندیشه افرادی است که به طور کلی اقتصاد دولتی را به اقتصاد آزاد ترجیح می‌دهند و دومین مانع برخاسته از اولین مانع یعنی تصویب قوانین و مقرراتی است که ممکن است مسیر سرمایه‌گذاری و میل و انگیزه نسبت به آن را دشوار و ضعیف نماید (دارینی، ۱۳۹۰، ۱۲). نیاز مبرم به سرمایه‌گذاران خارجی برای توسعه و رفاه و ثروت با گذر زمان و تغییر مناسبات جدید زمانی و مکانی بیشتر از سوی این کشورها حس گردید و آنان با وجود بدبینی و نگرانی محدودیت‌ها را پشت سر گذاشتند و با اصلاحات و رفع موانع و تغییر در نگاه و دیدگاه خود در قالب موافقتنامه‌ها و نهایتاً ورود و الحاق به سازمان تجارت جهانی^۱ این بدبینی را پشت سر گذاشتند و ره آورد آن جذب سرمایه‌گذاری بیشتر و توسعه و حرکت برای ایشان گردید. آن مهم - سرمایه‌گذاری خارجی - را در اولویت امورات خود قرار دادند و برای جذب بیشتر آن تلاش کردند چرا که توسعه و رفاه و ثروت و حرکت را ایجاد می‌نماید. به همین جهت کشورهای در حال توسعه همیشه بایست به دنبال افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی باشند و حال روند رو به رشد سرمایه‌گذاری خارجی در این کشورها قابل تامل است. با توجه به الزامات اقتصاد سیاسی و خطر بالای استفاده از منابع داخلی، عموماً گرایش و میل دولت‌ها به جذب سرمایه‌های خارجی است (پورسید، ۱۳۸۲، ۵). به طوری که حجم سرمایه‌گذاری خارجی از ۵۳٫۷ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۰ به ۱٫۴ هزار میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ منجر شد (Brooks, 2003, 1). در سال ۲۰۱۶ مبلغ ۶۷۱ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در اقتصادهای در حال توسعه گزارش شده است (UNCTAD, 1996). که همه این آمارها و مطالب مطروحه فوق و تغییرات در حوزه این کشورها نشان از اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی دارد چرا که کشورهای پیشرفته سال‌هاست که این مسائل را پشت سر گذاشتند و این توجه به سرمایه‌گذاری در تولید ثروت و توسعه و رشد آن‌ها مهم بوده است. سرمایه‌گذاری خارجی متضمن انتقال دارایی مادی و غیرمادی از کشوری به کشور دیگر به منظور تولید

¹ - World Trade Organization

ثروت است (شیروی، ۱۳۹۵، ۴۴۰)، که همین تعریف انتقال و تولید ثروت اهمیت آن را متجلی می‌نماید. سرمایه‌گذاری خارجی به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم انجام می‌شود.^۲

در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی سرمایه‌گذار به دنبال کنترل و مدیریت سرمایه نیست، بلکه به دنبال سود و منفعت است (شیروی، ۱۳۹۵، ۴۴۰) و (Sorrarajah, 2004). ولی در سرمایه‌گذاری غیرمستقیم کسب سود در اولویت است و سرمایه‌گذار به دنبال اداره و کنترل شرکت مورد نظر نیست (شیروی، ۱۳۹۵، ۴۴۱). در سرمایه‌گذاری مستقیم سرمایه‌گذار سود و منفعت بلندمدت خود را در نظر می‌گیرد که با مدیریت و اعمال کنترل می‌تواند حاصل شود. گاهی شرکت خارجی به جای عرضه کالا به مشتریان محصولات تولیدی خود را صادر می‌نماید و بدین ترتیب سرمایه‌گذاری مکمل تجارت یا صادرات تلقی می‌شود (Yann Duval, 2017). سرمایه‌گذاری خارجی باعث رشد تجاری و رشد و توسعه کشور است چه با جانشینی و ایجاد شعبه‌ها و چه با مکمل بودن و صادرات به جای عرضه و دولت، سرمایه‌گذاران خارجی را با وعده معافیت از اجرای بعضی قوانین گمرکی مالیاتی خود برای یک دوره معین جذب می‌کند که این نیز بیانگر اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی است. جذب سرمایه‌گذاری خارجی (مستقیم یا غیرمستقیم) همواره به‌عنوان یکی از اولویت‌های اقتصادی دولت‌ها (به خصوص دولت‌های در حال توسعه و کمتر توسعه‌یافته برای ایجاد، توسعه و بهسازی زیرساخت‌های کشور محسوب می‌شود و در این راستا تمامی دولت‌ها برآنند با تسهیل قوانین و مقررات خود در بخش‌های مختلف اداری، گمرکی، تولیدی، قوانین مربوط به کار، مالیات و ... زمینه تشویق سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت را در کشور خود فراهم آورند (پیران، ۱۳۸۹، ۱۱).

مشکل کمبود سرمایه در کشورهای در حال توسعه آن قدر ژرف است که سرمایه‌های خصوصی قادر به رفع این معضل نیستند (عباسلو و نژندی منش، ۱۳۹۲، ۴۳). اغلب در کشورهای در حال توسعه برای رونق دهی به اوضاع اقتصادی، ایجاد اشتغال و دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی پایدار با مشکل کمبود منابع سرمایه‌گذاری روبرو هستند. کمبود سرمایه در مباحث اقتصادی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه‌نیافتگی مطرح شده است. سرمایه می‌تواند بخش تولید را تحریک ببخشد و با افزایش تولید، موجب تجارت، بهبود سطح زندگی مردم و رشد و توسعه اقتصادی می‌شود. دستیابی به توسعه پایدار، نیازمند سرمایه‌گذاران برای بهره‌جویی از مزیت‌های نسبی و توانایی‌های بالقوه اقتصادی است. سرمایه‌گذاری خارجی روندی بلندمرتبه‌تر و به‌روزتر از تجارت دارد و ریسک کمتر نسبت به تجارت و صادرات دارد که این ارتباط تنگاتنگ تجارت و سرمایه در سازمان تجارت جهانی و موافقتنامه‌های جمعی مانند «تریمز» از این رهگذر حاصل گردیده است. یکی از موافقتنامه‌های زیربنایی سازمان جهانی تجارت موافقتنامه ضوابط تجاری مرتبط با سرمایه‌گذاری است که بر آن است که همسو با اصول حاکم بر سازمان و ضمن توسعه تجارت جهانی رفتار دولت‌ها با سرمایه‌گذار خارجی را به نظم درآورد و موجب تسهیل جذب و اثرگذاری سرمایه‌های خارجی می‌شود (حبیب‌زاده و بصیری جم، ۱۳۹۴، ۷). هدف از موافقتنامه تریمز

تسهیل امر سرمایه‌گذاری بین‌المللی از طریق رفع اقدامات تبعیض‌آمیز در امر تجارت و همچنین قاعده‌مند کردن رفتار دولت‌ها با سرمایه‌گذاران خارجی است (حبیب‌زاده و بصیری جم، ۱۳۹۴، ۱۲) و (Mosoti, 2003, 188). اما با نیاز و ضرورت و بررسی اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی مخصوصاً در کشورهای جهان سوم توجه به قوانین داخلی آن‌ها نباید از توجه دور باشد چرا که گاهی همین قوانین داخلی مانع جدی سرمایه‌گذاران در ورود به این کشورها است.

اما در عرصه نظام حقوقی داخلی و افزایش رغبت در سرمایه‌گذاران خارجی توجه به قانون اساسی از مسایل حائز اهمیت و اهمیت قانون اساسی کشورها در جذب سرمایه‌گذاری خارجی از بدیهیات است چرا که ریشه و مادر تمام قوانین داخلی در هر کشور و در هر حوزه‌ای از جمله سرمایه‌گذاری خارجی مسلماً می‌تواند قانون اساسی آن کشور باشد. چرا که تمامی قوانین از آن منشعب می‌گردد و هر قدر در قانون اساسی موانعی بر سر راه سرمایه‌گذاری خارجی موجود نباشد و رویکرد آن قانون بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی باشد که این روند تشویقی و ایجاد رغبت در سرمایه‌گذاران خارجی را به صورت مستقیم و غیرمستقیم در خیلی از اصول قانون اساسی کشورها می‌توان مشاهده و استنتاج نمود که مشاهده این روند در کاری تطبیقی در کشورهای متفاوت و متمایز در حوزه قانون اساسی آن‌ها و روند جذب سرمایه‌گذاری و رشد این واقعیت را در آن‌ها برای مان ملموس‌تر خواهد نمود. ردپای قانون اساسی در تمامی قوانین حوزه سرمایه‌گذاری خارجی در کشور ایران و هر کشوری مشاهده می‌شود و قدر مسلم یکی از نقاط قوت و ضعف در هر حوزه‌ای نقاط قوت و ضعف در قانون اساسی آن کشور می‌باشد که به سایر قوانین داخلی منشعب‌گسترش و اشاعه یافته و تأثیرگذار است.

۲- بررسی تفصیلی حقوقی سرمایه‌گذاری خارجی در قانون اساسی ایران

مواضع مطروحه سرمایه‌گذاری خارجی در قانون اساسی ایران به صورت مستقیم و غیرمستقیم در اصول مختلفی طرح گردیده است که پاره‌ای از این موارد در مبحث گذشته اشارتی چند شد که در ادامه و تفصیل بررسی خواهد شد: اصول چهل و چهارم، هفتاد و هفتم و هشتاد و یکم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران دارای ارتباط مستقیم و سایر اصول مطروحه دارای ارتباط غیرمستقیم با سرمایه‌گذاری خارجی است.

اصل چهل و چهارم نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش خصوصی، دولتی و تعاونی با برنامه‌ریزی‌های محکم و استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع مادر و بزرگ و اساسی و بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بیمه، بانکداری، تامین نیرو، سدها، شبکه‌های بزرگ آب رسانی، رادیو و تلویزیون، پست، تلگراف و تلفن، کشتیرانی، راه‌آهن، هواپیمایی و غیره که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت و بخش تعاونی شرکت‌ها و موسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهرها و روستاها با ضوابط اسلامی شکل گرفته‌اند و بخش خصوصی در واقع قسمت مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی در عرصه‌های کشاورزی، دامداری، صنعتی و تجارت. مالکیت هر سه بخش فوق تا جایی که با سایر اصول این فصل قانون اساسی مطابق باشد، از محدوده اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نباشد مورد حمایت قانونی

جمهوری اسلامی ایران خواهد بود و ضوابط و شرایط و قلمرو هر بخش را قانون معین می‌نماید. طبق این اصل سرمایه‌گذار خارجی اجازه فعالیت در محدوده بخش دولتی را ندارد و ملاحظه می‌کنیم دولت خیلی عظیم و بزرگ است و اقتصاد اعظم کشور را در دست دارد، لذا این دامنه فعالیت‌های اقتصادی و انحصار آن‌ها را برای سرمایه‌گذار خارجی روشن می‌نماید که تا کجا شعاع و حوزه سرمایه‌گذاری در جذب سرمایه‌گذاران خارجی دارد و تعیین حوزه آن‌ها بسیار حائز اهمیت است.

در اصل هشتادویکم دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور تجاری، صنعتی، کشاورزی، معادن و خدمات به خارجی‌ان مطلقاً ممنوع است. در این اصل خطر بالای سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذاران خارجی مشهود است و به صورت آشکار از خارجی‌ان و سرمایه‌گذاری خارجی صحبت می‌شود و در اصل تمایز و تبعیض جدی نسبت به خارجی‌ان و سرمایه‌گذاران خارجی و احتراز و دوری از آن‌ها به چشم می‌خورد.

در اصل هفتادوهفتم وقوع عهدنامه‌ها و مقاوله‌نامه‌ها و قراردادهای موافقتنامه‌های بین‌المللی را منوط به تصویب مجلس شورای اسلامی نموده است. پس عقد قراردادهای مختلف را در شکل‌های مختلف آن‌ها منوط به تأیید و تصویب نمایندگان منتخب مردم نموده است و سرمایه‌گذار خارجی در واقع در برابر نمایندگان منتخب مردم در نهادهای قوه قانون‌گذاری مقننه در مجلس قرار می‌گیرد و اراده او در مقابل یک کل قرار می‌گیرد.

در اصل دوم نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری که اشاره به قاعده نفی سبیل اسلام و نفی هر گونه سلطه‌گری کافر بر مسلمان دارد در واقع منشاء وضع بسیاری قوانین در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی است. در بند پایانی اصل دوم استقلال اقتصادی و در بند پنجم اصل سوم طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب طرح می‌شود که شاید با توجه به سابقه تاریخی استعمار در ایران و همانندانگاری سرمایه‌گذاران خارجی و شرکت‌های آن‌ها به عنوان مصادیق و تداعی‌کننده استعمار نوین در محل‌های تفسیر این قوانین، جذب سرمایه‌گذاری خارجی را نماید.

اصل سوم ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوا و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و بالا بردن آگاهی‌های عمومی با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و غیره و تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون و تأمین حقوق همه جانبه افراد زن و مرد، ایجاد امنیت غذایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون را طرح نموده است که مبارزه با مظاهر فساد و تفسیر آن از لحاظ اسلامی مورد تأمل سرمایه‌گذاران خارجی است.

اصول دوازدهم و سیزدهم القاء‌کننده تمایزهای اقلیتی است و زرتشتی، یهودی و مسیحی در ردیف اقلیت‌های دینی مطرح شده و مذاهب دیگر اسلامی مانند حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل قید گردیده است که مسلماً عدم احترام به سایر اقلیت‌ها و عدم وجود قانون احترام به تمامی ادیان و آئین‌ها که می‌تواند اقلیت و مذهب فرد سرمایه‌گذار خارجی باشد، مانع روانی بالقوه جذب سرمایه‌گذار خارجی که خارج از اصل‌های بالا است به‌شمار می‌رود. مسلماً کشورهایی که به تمامی ادیان و مذاهب در قانون اساسی احترام می‌گذارند و آن‌ها را محدود نخواهند کرد و آزادی ادیان را طرح می‌کنند از کشور ایران در این زمینه گوی سبقت را می‌گیرند.

در اصل بیستم همه زن و مرد را در حمایت قانون یکسان تلقی کرده و از همه حقوق با رعایت موازین اسلام برخوردار نموده است و با عنایت به اصل شصت و یکم که اعمال قوه قضائیه را طبق موازین اسلامی قرار داده است و حقوق مرد و زن هم برابر موازین اسلام در بعضی مسائل حقوقی یکسان نمی‌باشد که این مسئله در صورت مراجعه سرمایه‌گذار خارجی به خصوص اگر مونث باشد به دادگاه‌های داخلی نمود خواهد داشت، چرا که موازین اسلامی در تساوی قید گردیده است و خود این مسئله هم می‌تواند در جذب سرمایه‌گذاران خارجی خانم مؤثر باشد و کشورهایی که حقوق مساوی مرد و زن را در همه عرصه‌ها و مخصوصاً دادگاه‌های داخلی لحاظ می‌کنند در عرصه جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌توانند بهتر عمل کنند و ملاک برابری را موازین اسلامی قرار دادن و دولت را هم به رعایت حقوق زن در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی ضمانت کردن می‌تواند در جذب سرمایه‌گذاران خارجی و جذب سرمایه‌گذاران خانم مؤثر باشد. اما تفاوت‌ها و تعارض‌های حقوق زن در اسلام با سایر کشورهای اسلامی در باب موضوعات مختلف می‌تواند اقدام تأخیری و مانع در جذب سرمایه‌گذاران غیرمسلمان و یا خانم‌ها به حساب آید.

اصل بیست و دوم حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص را مصون از تعرض قرار داده مگر در مواردی که قانون تجویز نماید و این استثنا کردن خود در خیلی موارد مانعی جدی است. بند پنجم اصل چهل و سوم منع معاملات حرام را قید کرده است که تنها در کشورهای اسلامی وجود دارد و در سایر کشورها معنا ندارد و همان‌طور که گفته شد به لحاظ اسلامی و شیعی بودن چهارچوب اصلی قوانین اساسی این بند متأثر گردیده است و محدودسازی معاملاتی است که در کشورهای غیرمسلمان و سرمایه‌گذاران خارجی رعایت نمی‌شود. بند هشتم اصل چهل و سوم هم به جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور که تبیین و تشریح اصل دوم که در بالا بدان پرداخته شد و بند پنجم آن اصل می‌باشد.

در اصل هفتاد و یکم به صراحت قید گردیده که مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند قوانینی وضع کند که با اصول و احکام مذهب رسمی کشور یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد، تشخیص این امر به عهده شورای نگهبان است که می‌بینیم این موضوع در تمامی تطبیق‌ها و هم راستایی‌های قانون باید مدنظر باشد.

اصل هشتادم گرفتن و دادن وام‌ها و کمک‌های بدون عوض داخلی و خارجی از طرف دولت را منوط به تصویب مجلس شورای اسلامی یعنی منتخبان کل مردم ایران قرار داده است که خود در جذب سرمایه‌گذار خارجی و ورود ارز سرمایه می‌تواند عملی تأخیری باشد چرا که اراده کل در مقابل اراده جزء قرار می‌گیرد یعنی اراده منتخبان مردم در مجلس در مقابل سرمایه‌گذار خارجی قرار می‌گیرد.

در اصل هشتاد و دوم استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع شده است مگر در موارد ضرورت با تصویب مجلس شورای اسلامی که این موضع‌گیری در قبال افراد خارجی در تکمیل موارد گفته شده قبلی و ایجاد سپر دفاعی در مقابل بیگانگان بیانگر بسته بودن فضای داخلی و موضع‌گیری سخت در مقابل غیرایرانی‌ها می‌باشد و به صورتی غیرمستقیم می‌تواند بیانگر نگرش عمومی به خارجی‌ان و موضع قانون به آن‌ها و مانع روانی ورود سرمایه‌گذاران و دامن زدن به افکار ناسیونالیستی باشد. اصل یکصد و پنجم مجدداً عنوان کرده تصمیمات شوراها

در واحدهای تولیدی، صنعتی، کارگری، روستائی، کارمندی و آموزشی نباید مخالف موازین اسلامی باشد که همان محوریت اسلام و قانون اساسی را مجدداً مطرح می‌نماید. اصل یکصد و بیست و پنجم هم امضاء عهدنامه‌ها و مقاوله‌نامه‌ها و موافقتنامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها و همچنین امضا پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی را منوط به تصویب مجلس شورای اسلامی و سپس رئیس‌جمهور یا نماینده او قرار داده است که در واقع در خیلی مواقع سرمایه‌گذاران خارجی در مقابل اراده یک ملت (مجلس شورای اسلامی و رئیس‌جمهور) قرار می‌گیرند و در اصل یکصد و سی و نهم اگر طرف دعوا خارجی باشد و صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی باشد باید به اطلاع مجلس شورای اسلامی برسد و تصویب هیأت وزیران را هم نیاز دارد.

اصل یکصد و پنجاه و دوم سیاست خارجی را بر اساس نفی هر گونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری و حفظ استقلال همه جانبه و دفاع از حقوق مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر قرار داده است. تفسیر این اصل مهم است و این که قدرت‌های سلطه‌گر کدام هستند و در سازمان تجارت جهانی چه جایگاهی دارند و معنای سلطه‌پذیری چیست عامل مهمی در الحاق ایران و هم‌راستایی قوانین ایران و هماهنگی با قوانین بین‌المللی خواهد بود و همچنین اصل یکصد و پنجاه و سوم هر گونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی، اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد را ممنوع اعلام کرده است که مانعی جدی در ورود سرمایه‌گذار در حوزه‌های کلان می‌باشد. اصل یکصد و پنجاه و چهارم حمایت از مبارزه مستضعفین در برابر مستکبرین در واقع به صورت غیر مستقیم امنیت سرمایه‌گذار خارجی را مخدوش می‌نماید. امنیت سیاسی و اقتصادی و در واقع گستره حمایت از مستضعفان و تفسیر مستکبران معنای موسعی دارد که شاید در تضاد با منافع سرمایه‌گذاران خارجی باشد.

در اصل یکصد و پنجاه و ششم قوه قضائیه تعزیر مجرمان و اجرای حدود الهی بر اساس قوانین جزایی اسلام را بیان می‌کند که تصورات از این نوع مجازات و ترس از مجازات در کشورهای اسلامی می‌تواند مانع ورود سرمایه‌گذاران به داخل باشد و مانع ورود سرمایه‌گذاران است و این که در اصل یکصد و شصت و هفتم قید شده قاضی حکمی را از قوانین مدونه نیابد با رجوع به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر حکم قضیه را صادر می‌نماید و نمی‌تواند به بهانه سکوت یا نقض یا اجمال یا تعارض حکم ندهد. در واقع فرد در مقابل اجتهاد و علم قاضی قرار می‌گیرد که مسلماً برای خیلی خارجی‌ها قابل درک نیست و می‌تواند نگران‌کننده باشد.

درخواست ابطال فردی آئین‌نامه‌ها و تصویب‌نامه‌های دولتی مخالف مقررات اسلامی از دیوان عدالت اداری برای سرمایه‌گذاران خارجی محل نگرانی و عدم ثبات در قوانین داخلی سرمایه‌گذاری را ایجاد و متصور می‌نماید چرا که هر زمانی امکان نقض و ابطال آئین‌نامه‌ها و تصویب‌نامه‌ها وجود دارد و اگر سرمایه‌گذار روی آن‌ها حسابی باز کرده منوط است به این که مطابق اسلام باشد.

برابر اصل هفتاد و هفتم در نهایت محتوای اصول مربوط به اسلامی بودن نظام و ابتدائی کلیه قوانین و مقررات بر اساس موازین اسلامی و پایه‌های این‌ها و اهداف جمهوری اسلامی ایران تغییر ناپذیر است و برای بازنگری مقام رهبری بعد از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام طی حکمی به رئیس‌جمهور موارد اصلاح و تدوین قانون

اساسی را به شورای بازنگری قانون اساسی پیشنهاد می نماید و مصوبات بعد از تأیید و امضای رهبر باید از طریق مراجعه به آرای عمومی به تصویب اکثریت مطلق شرکت کنندگان در همه پرسی برسد. در ضمن در بند ششم اصل یکم کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت در برابر خداوند از راه های مختلف اجتهاد، کتاب، سنت، علوم و فنون و تلاش در آن و نفی سلطه گری و ستم کشی که کرامت و ارزش و آزادی و مسئولیت را در حدود اسلام و جامعه اسلامی تعریف نموده که مسلماً با تعریف کرامت و ارزش انسان و حدود مسئولیت و وظایف او در کشورهای غیرمسلمان و یا در صحنه بین المللی متفاوت است. این موضوع توجه و تأمل سرمایه گذاران را جلب می نماید و بعضی سرمایه گذاران مسلمان را شاید مشتاق به ورود سرمایه به ایران نماید.

اصل نوزدهم برابری قومی را طرح می کند که مردم ایران از هر قوم و قبیله حقوق مساوی دارند. رنگ، نژاد، زبان و غیره موجب امتیاز نخواهد گردید که نکته شایسته در ایجاد وحدت و ثبات داخلی می باشد و رفع و تقییح افکار ناسیونالیستی داخلی است ولیکن در اصل سیزدهم تحدید و محدودیت ها در اقلیت ها می تواند در ترغیب ورود سرمایه گذاران مانعت به عمل آورد چرا که القاء کننده تمایزات اقلیتی تلقی می شود. اصل بیست و سوم تفییش عقاید را ممنوع دانسته و بیان کرده هیچ کس را نمی توان به صرف داشتن عقیده و تعرض مؤاخذه کرد که اصل خوب و عالی است که باید در صحنه عمل اجتماع و صحنه قضایی رعایت شود و در بازتاب جهانی از ایران در رسانه های گروهی لازم است ایران بدین شکل دیده شود که سرمایه گذاران خارجی بدون نگرانی از عقاید و دیدگاه ها و ایدئولوژی خود سرمایه خود را وارد کشور نمایند.

اصل بیست و چهارم آزادی نشریات و مطبوعات مگر مغل مبانی اسلام و حقوق عمومی می باشند و قانون در مورد آن تعیین کننده است که ایجاد قید و محدودیت را بیان می نماید. اصل بیست و نهم بر خورداری از تأمین اجتماعی، بیمه بیکاری، حوادث، سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی، درمانی و مراقبت های پزشکی به صورت بیمه و غیره را حق همگانی همه مردم و وظیفه دولت قرار داده است که در راستای کرامت انسانی موارد خوبی به شمار می رود و توجه به مسائل حقوق شهروندی و کرامت شهروندان نشان از توجه به حقوق بنیادین داشته و در جذب سرمایه گذاران خارجی و تأثیر روانی بر فضای فکری خارجیان نسبت به ارج نهادن به حقوق اولیه انسان ها در داخل آن کشور و لذا منشعب از این قضیه احترام به حقوق انسانی منظور سرمایه گذار خارجی می تواند برداشت گردد. در کل توجه به حقوق بنیادین و کرامت انسان ها و حقوق بشر و آزادی آنان و برخورداری از امتیازات مدرن و اولیه و جهانی می تواند در جذب خارجیان در مباحث گردشگری و سرمایه گذاری و ... مؤثر باشد.

ضمناً در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در جذب سرمایه گذاری خارجی دو سند دیده می شود. سند اول درباره سیاست های کلی نظام در بخش امنیت اقتصادی و سند دوم سیاست های کلی نظام در خصوص تشویق سرمایه گذاری بخش خصوصی است. حال آن که در هر دو مصوبه هیچ بخشی از تأثیرات ورود سرمایه خارجی با در نظر گرفتن الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان جهانی تجارت و آثار این عضویت بر سرمایه گذاری خارجی از منظر موافقتنامه ضوابط تجاری سرمایه گذاری نشده است و به نوعی این گونه به ذهن متبادر می شود که گویی تصویب کنندگان اسناد فوق برداشت درستی از سازمان تجارت جهانی نداشته و آن سازمان را تنها سازمانی

تجاری دانسته و امر تجارت را امری منحصر به فرد و بی‌ارتباط با سایر حوزه‌ها به خصوص سرمایه‌گذاری پنداشته- اند (حیب زاده و بصیری جم، ۱۳۹۴، ۱۲)، حال آن که تجارت و سرمایه‌گذاری همان طور که بدان پرداخته شد ارتباطی تنگاتنگ با هم دارند که با عنایت به ضرورت الحاق ایران به سازمان تجارت جهان نیازمند تأمل است.

۳- بررسی سرمایه‌گذاری خارجی در قانون اساسی عراق (اصول مستقیم و غیرمستقیم مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی)

عراق برخوردار از تمدنی قدیمی و صاحب منابع عظیم نفتی و انرژی برای جهان کشوری با موقعیت خاص و وابسته به نفت و دارای اقتصادی تک‌محصولی که در نهایت در سال ۱۳۸۴ شمسی قانون اساسی آن بعد از همه‌پرسی با رأی اکثریت مردم عراق به تصویب رسید. قانون اساسی عراق در شش بخش تدوین شده است و یکصد و شصت- و هفت اصل و یکصد و سی و نه ماده دارد.

در ماده پنجم حاکمیت را از آن قانون دانسته و قانون را با مشروعیت انتخاب آن به وسیله مردم محور قرار می‌دهد که قانون‌مداری و توجه به آن نکته‌ای شایسته است. در ماده دوم اسلام دین رسمی کشور و منبع قانون‌گذاری‌ها لحاظ شده است و عدم تدوین قوانین مغایر محور اسلام لحاظ شده ولی عدم تعارض در تدوین قوانین با اصول دموکراسی قید گردیده است و این قانون آزادی بیان و اعمال فریض همه افراد عراق از جمله مسیحیان، یزیدی‌ها و صائبی‌های مندایی را محترم می‌شمارد که نکته ارزنده‌ای است که ممکن است تعارضات در قوانین بین‌المللی و اسلامی در حوزه‌های مختلف از جمله حوزه‌های سرمایه‌گذاری مشاهده گردد.

در ماده سوم به لحاظ عضویت عراق به عنوان مؤسس و فعال در اتحادیه عرب و پایبندی به منشور اتحادیه در واقع تمایل سرمایه‌گذاران عرب را به سرمایه‌گذاری در محل سوق دهد.

در ماده چهارم آموزش زبان مادری در مؤسسات آموزشی دولتی و خصوصی به دانش‌آموزان تضمین شده است. علاوه بر به رسمیت شناختن عربی و کردی در محل‌های رسمی توجه به قومیت‌های مختلف و زبان مادری در ارتقای سطح کرامت امری شایسته و در خور توجه و باعث بالا رفتن سطح امنیت و رضایت در جامعه می‌شود. در ماده چهارم دیده می‌شود که این ماده اشاره دارد بر لحاظ نمودن زبان رسمی ترکی، ترکمنی و سریانی در واحدهای اداری که اکثریت جمعیت آن محل را شامل می‌شود که در راستای کرامت و توجه به حقوق اولیه انسانی نکته شایسته‌ای است؛ چرا که به سرمایه‌گذار خارجی هم این توجه و احترام به قومیت‌های داخلی را القا می‌نماید و این نکته را متذکر می‌شود که توجه به حقوق بشر موجب توجه سیاست‌مداران و قانون‌گذاران این کشور است. حتی در همین ماده اکثریت مردم یک منطقه و استان اگر در همه‌پرسی عمومی موافقت کنند هر منطقه و استان می‌تواند هر زبان محلی را به عنوان زبان رسمی دیگر خود برگزیند و این هم یک نوع توجه به دموکراسی در محل‌های با قومیت‌های متفاوت و توجه به حقوق بشر بنیادین اولیه انسانی و نشان از کرامت افراد و اقوام بوده و تصویر خوبی به خارجیان ارائه می‌نماید.

در ماده هفتم ممنوعیت فعالیت تشکیلات با خط‌مشی‌های نژادپرستانه، تکفیری، پاک‌سازی، طایفه‌ای و ... موجب کاهش امنیت است که در واقع در امنیت بالا بستر ساز جذب سرمایه‌گذاری خارجی بیشتر می‌تواند باشد. در ماده هشتم حسن همجواری، عدم دخالت در امور داخلی دیگر کشورها و پایبندی به حل منازعات با ابزارهای مسالمت‌آمیز و رعایت تعهدات بین‌المللی نیز در ارتقای امنیت روانی برای سرمایه‌گذاران خارجی در ورود سرمایه و عدم نگرانی از زمان منازعه و یا عدم رعایت تعهدات بین‌المللی مؤثر است.

در ماده نهم عدم دخالت نیروهای مسلح عراق در امور سیاسی و نقل و انتقال قدرت که در ایجاد امنیت روانی در تهدیدها و سلب مالکیت در کشورهای پرخطر سرمایه‌گذاری مثل عراق به روش‌های مختلف به معمول مؤثر است و در مقایسه با بعضی کشورهای در حال توسعه که در همه معادله‌های سیاسی، اقتصادی و انتقال قدرت نیروهای مسلح مؤثر می‌باشند نکته شایسته‌ای است و عدم نامزد شدن در پست‌های سیاسی توسط اعضای نیروهای مسلح نیز استمرار همین مطلب بوده و فعالیت سازمان اطلاعاتی طبق اصول حقوق بشر نکته‌ای زینده است. در ماده سیزدهم خارج کردن اعتبار هر قانون وضع شده مغایر قانون اساسی و توجه به این منبع بیان گردیده است. در ماده چهاردهم وضع برابری افراد عراقی در برابر قانون لحاظ شده و نه جنس، نژاد، قوم و اصل، رنگ، دین، مذهب، اعتقاد به اندیشه، وضع اقتصادی و اجتماعی می‌تواند در جذب سرمایه مؤثر واقع گردد. در ماده پانزدهم محترم شمردن حق امنیت، آزادی، زندگی و عدم محدودیت حقوق لحاظ شده است و نیز معافیت مالیات افراد کم درآمد در ماده بیست و هشتم و سپس در ماده بیست و نهم حمایت از مادر، کودک، نوجوان، جوان و سالخورده و تأمین رشد این دسته لحاظ شده است. در ماده هفدهم حفظ حریم خصوصی تا جایی که با عرف و آداب عمومی منافات نداشته باشد مقرر شده و البته برای حفظ حریم خصوصی ایجاد محدودیت‌ها و قیدهایی ملحوظ گردیده است.

در ماده نوزدهم محفوظ دانستن حق دادخواهی برای همه از جمله سرمایه‌گذار خارجی را نیز می‌تواند شامل شود و برخورداری از رفتار عادلانه در اقدامات قضایی و اداری را حق همه افراد می‌داند. در ماده بیست و یکم حق برگرداندن اجباری پناهنده سیاسی عراق را جایز ندانسته و این قانون محل مناسب برای سرمایه‌گذاران ناچار و نیازمند به پناهندگی در کشور دیگر را در اطمینان از عدم بازگردانی به کشور خود ایجاد نموده و رغبت به ورود سرمایه این چنین سرمایه‌گذارانی را در شرایط اضطرار به این کشور ایجاد می‌نماید.

در ماده بیست و دوم در روابط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی عزت افراد جامعه لحاظ و حق‌شان تعریف شده که تفسیر کلمه عزت مسئله مورد تأمل است و در تنظیم روابط کارگر و کارفرما بر اساس اصول اقتصادی و رعایت اصول عدالت اجتماعی و تفسیر موسع از کلمه عدالت و اصول اقتصادی می‌تواند مانع جدی سرمایه‌گذاران باشد و تضمین تأسیس سندیکا و اتحادیه‌ها نکته شایسته در تحقق حقوق بشر است. اما رعایت نکات حقوق بشر نیز تنها مورد تمایل سرمایه‌گذاران نیست چرا که سود حاصله آن‌ها را نهادهای ناظر و قوانین داخلی و پاره‌ای مسایل حقوق بشری کاهش می‌دهد.

در ماده بیست‌وسوم جایز ندانستن سلب مالکیت مگر به خاطر منافع عمومی و در مقابل غرامت عادلانه توجه شده است که پرداخت غرامت عادلانه شایسته است، اما نحوه پرداخت و مقدار آن نکته اساسی است و غیرعراقی بیگانه تلقی شده و موضع‌گیری در خصوص مالکیت اموال غیرمنقول شده مگر استثنائات قانونی که لحاظ گردیده است که البته این محدودیت می‌تواند مانع جذب سرمایه‌گذاری افزون خارجی باشد؛ همچنین بررسی استثنائات موضوع محل تأمل است. در ماده بیست‌وپنجم تضمین اصلاح اقتصادی عراق با تشویق و توسعه بخش خصوصی و بهره‌برداری و گسترش منابع در روند افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند موثر افتد. در ماده بیست‌وششم حکومت تشویق سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف و سازماندهی آن‌ها را بر عهده دارد.

در ماده بیست‌وچهارم تضمین آزادی نقل و انتقال نیروی کار، کالا و سرمایه عراقی بین مناطق و استان‌ها که بیشتر قانون حمایتی از سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی می‌باشد. در ماده بیست‌ونهم ممنوعیت بهره‌برداری از کودکان و اقدامات حمایتی کودکانی حکومتی را بیان می‌نماید که در واقع در تحقق حقوق بشر و ایجاد کرامت و فضای امن روانی برای افراد و ضریب امنیت و توسعه مؤثر است؛ ولی سود سرمایه‌گذاران را کاهش می‌دهد چرا که در خیلی از کشورها سوءاستفاده از اقشار آسیب‌پذیر و کودکان منبع درآمد سرشاری برای سرمایه‌گذاران و کارفرمایان محسوب می‌شود.

در ماده سی‌حمایت از اقشار و خانواده‌های آن‌ها در تامین بیمه، بهداشت و عناصر زندگی آن‌ها در راستای عزت و ارتقاء کرامت انسانی دیده شده است و تدابیر بیمه‌ای در پیری و بیماری و از کارافتادگی، آوارگی، یتیمی، بیکاری، تمهیدات حل مسئله مسکن و توجه به بهداشت عمومی در ماده سی‌ویکم و حمایت از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساخت بیمارستان و مراکز درمانی به حمایت از معلولان و بیماران پرداخته شده است و در ماده سی‌وچهارم نیز تشویق پژوهش‌های علمی صلح‌آمیز و حفاظت محیط زیست که می‌تواند شامل بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری خارجی هم گردد. در ماده سی و پنجم محدود بودن کرامت و آزادی انسانی و ممنوعیت شکنجه جسمی و روحی بر رفتار غیرانسانی و خارج از اعتبار بودن اعترافات این چنینی و با تهدید و طلب غرامت در مقابل این رفتار عمل نمودن و ممنوعیت کار اجباری و بردگی و تجارت برده و تجارت زنان و تجارت انسان با اهداف جنسی دیده شده است. در ماده سی‌وششم احترام به آزادی‌ها به طوری که نظم و آداب عمومی لطمه نخورد و در ماده سی‌وهفتم آزادی تأسیس جمعیت‌ها و احزاب سیاسی و در ماده چهل‌ویکم آزادی پیروان هر یک از ادیان و یا آزادی مذهبی در شعائر دینی و اداره نهادهای دینی، قانونی و آزادی عبادت و تضمین محافظت از اماکن لحاظ شده است که این احترام به ادیان می‌تواند دین سرمایه‌گذار خارجی بوده و در جذب سرمایه‌گذار بر افزایش میل سرمایه‌گذاری او در کشور عراق مؤثر باشد.

در ماده چهل‌وسوم تأکید بر تقویت، حمایت، توسعه و استقلال رساندن نهادهای جامعه مدنی که برای تحقق اهداف مشروع هماهنگ باشند و رشد، ترقی و توسعه عشایر و قبایل و مقابله با باورهای منافی حقوق انسانی لحاظ شده است و در ماده چهل و چهارم برخورداری هر فردی از همه حقوق ذکر شده در معاهدات و توافق‌نامه‌های

بین‌المللی مربوط به حقوق بشر که عراق آن‌ها را پذیرفته است و با قانون اساسی کشور عراق منافات ندارد لحاظ شده است و در ماده چهل و پنجم تحدید آزادی بر اساس قانون را ذکر کرده اما به طوری که این محدودیت به اصل آزادی یا حق نتواند وارد نماید.

در ماده پنجاه و نهم تصویب معاهده‌ها و موافقتنامه‌های بین‌المللی با اکثریت دوسوم اعضای نمایندگان و منتخبان مردم تصمیم‌گیرنده در حوزه‌های بین‌المللی هستند و نه تنها دولت و همچنین برکناری رئیس‌جمهور با علل نقض قانون اساسی نکته مهمی است که تمامی قواعد این قانون را تضمین می‌کند.

در ماده هفتادویکم رئیس‌جمهور حق عفو به محکومان فساد مالی، اداری، تروریست و جنایات بین‌المللی را ندارد و تأیید معاهده‌ها و موافقتنامه‌های بین‌المللی بعد از موافقت مجلس که منتخبان مردم هستند صورت می‌گیرد که محدودیت در شعاع عمل منتخبان مردم در مقابل منتخب مردم و دولت را می‌رساند که در همه حوزه‌های معاهدات سرمایه‌گذاری این محدودیت حس می‌شود.

در ماده هفتادوششم نخست وزیر مسئول اجرای مستقیم سیاست‌های کلی دولت است که حوزه سرمایه‌گذاری را نیز شامل می‌گردد. در این ماده شورای وزیران اختیارات گفت‌وگو در مورد معاهده‌ها و توافق‌نامه‌های بین‌المللی و امضاء آن‌ها و رسیدگی به امور محوله و برنامه‌ریزی و اجرای سیاست‌های کلی دولت و نظارت بر عملکرد وزارتخانه‌ها و ارایه لوایح قانونی را به عهده دارد که مسلماً حوزه سرمایه‌گذاری خارجی و مسایل مرتبط در این حوزه است.

در ماده هفتادوهفتم چگونگی فعالیت دستگاه‌های امنیتی برابر اصول حقوق بشر است که تحت نظارت مجلس و مرتبط با شورای وزیران این فعالیت‌ها خواهد بود. در ماده نودوسوم ایجاد دادگاه‌های ویژه و استثنائی را ممنوع کرده و دادگاه قانون اساسی نیز در این کشور وجود ندارد. در ماده صدم کمیسیون عالی حقوق بشر را تحت نظارت مجلس نمایندگان قرار می‌دهد. در ماده یکصدویکم پاسخ‌گویی بانک مرکزی به مجلس آمده است.

در ماده یکصدوششم مذاکرات درباره معاهده‌ها و توافق‌نامه‌های بین‌المللی و سیاست‌های دریافت وام، امضاء، انعقاد و سیاست‌های اقتصادی و بازرگانی خارجی بر عهده مقام‌های فدرال و وظیفه انحصاری آن‌ها است. ترسیم سیاست مالی و گمرکی و سیاست‌های بازرگانی مرزهای منطقه‌ای و استانی و تعیین مالیات عمومی و تشکیل بانک مرکزی و اداره آن و ترمیم طرح بودجه کل و سرمایه‌گذاری در این ماده بیان شده است که این امور در جذب سرمایه مؤثر است. در ماده یکصدودهم قید کرده که توسعه متوازن و تقسیم منصفانه در آمد نفتی بر اساس توزیع جمعیتی رعایت حقوق مردم این کشور است و وظیفه تشویق سرمایه‌گذاری در حوزه نفت برای منفعت بالاتر ترسیم شده است.

در ماده یکصدونوزدهم جهت مرکزی از جدائی اداری اختیارات اداری مالی گسترده به استان‌هایی که در غالب منطقه اداره می‌شوند داده شده است که می‌تواند بستر مناسبی در روند تسهیل امور سرمایه‌گذاران ایجاد نماید. در ماده یکصدویست‌ودوم تضمین حقوق اداری، سیاسی، فرهنگی و آموزشی قومیت‌های مختلف بیان شده است. در ماده یکصدویست‌وسوم اصلاح قانون اساسی با رئیس‌جمهور و هیأت وزیران به صورت یک‌جا و یک پنجم

اعضای مجلس نمایندگان می‌توانند پیشنهادی برای اصلاح قانون اساسی بیان کنند که حقوق و آزادی‌ها و بخش اول مستثناء است از تغییر و سپس موافقت مردم در همه‌پرسی و تأیید رئیس‌جمهور در هفت روز و اصلاح استثنائات موافقت دوسوم اعضاء را لازم دارد.

نتیجه

در این پژوهش پاره‌ای مسائل حقوقی سرمایه‌گذاری خارجی با نگاه به قانون اساسی ایران و عراق که به‌عنوان قانون مرجع و مادر در هر کشوری و ریشه تمامی قوانین داخلی آن کشور است بررسی گردید. با تأمل در قانون اساسی ایران و عراق، دیدگاه‌ها و مواضع قانون اساسی این کشورها مورد تأمل قرار گرفت که نتایج زیر به صورت کلی به دست آمد که همه این موارد در جذب سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم و غیرمستقیم می‌توانند مؤثر باشند. در قانون اساسی ایران، اصولی به طور مستقیم و غیرمستقیم بر حوزه سرمایه‌گذاری خارجی پرداخته است. ویژگی‌ها و متغیرهایی در قانون مزبور وجود دارد که مانع بر سرمایه‌گذاری خارجی است. محدود بودن شعاع بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران خارجی با عنایت به این که قسمت اعظم اقتصاد کشور و قسمت‌های کلان اقتصادی در اختیار دولت و ساختارهای دولتی است و سیاست‌های اصل چهل و چهارم در عمل به درستی اجرا نشده است. از طرفی موضع‌گیری خاصی که در مقابل خارجیان و ندادن امتیازات به آن‌ها و محدودیت استخدام کارشناسان خارجی جهت ممانعت از سلطه اقتصادی و سلطه‌گری در عقود، قراردادهای، دعاواها و اختلاف‌ها در مقابل سرمایه‌گذار خارجی در مقابل سرمایه‌گذار خارجی قرار می‌گیرد. موضع‌گیری در مقابل اقلیت‌های مذهبی که دایره آنان محدود و القاء تمایزهای اقلیتی هر چند در مقابل اقوام که رویکرد در قانون اساسی بدون تبعیض می‌باشد و منع معاملات حرام و محوریت اسلام در تمام اصول آن و ابطال قوانین خلاف اسلام در حیطه قانون‌گذاری و اجرائی و قضائی و تعزیرات (یعنی تمام قوا) و رعایت کامل قواعد اسلامی در داخل و خط‌مشی سیاسی و الزام تنظیم سیاست‌های کلی بر اساس اتحاد اسلامی و طرح مسئولیت در برابر خدا و نفی ستمگری و ستم‌کشی و ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوا و مبارزه با کلیه مظاهر فساد از نمونه‌های آن می‌تواند محسوب شود.

تمامی موارد مطروحه بالا در ممانعت از جذب سرمایه‌گذاران خارجی به خصوص از سوی اقلیت‌ها و غیرمسلمانان و افراد فاقد مذهب مؤثر است و از طرفی اعلام حمایت از مستضعفان جهان و طرح ارجحیت مذهبی و تأکید بر این که موازین بین‌المللی و غیره نمی‌توانند این قانون و قوانین منشعب را تحت تأثیر قرار دهند و دوری ایران از بازار جهانی کالا و سرمایه بر عدم سرمایه‌گذاری تأثیر فراوانی دارد.

اما عدم ثبات قوانین داخلی و تغییرات پیوسته آن‌ها و همسو و هم‌راستا و هم‌گرا نبودن آن‌ها و حل نشدن و اصلاح نشدن سیاست‌های کلی و آئین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های مزاحم، نبودن روابط سیاسی مطلوب با جهان، وجود تحریم‌های مختلف، نبود ثبات سیاسی و اقتصادی، قوانین مبهم و متعارض، وجود خلاءهای قانونی در هر حوزه، شفاف، صریح و ساده نبودن قوانین و پیچیدگی آن، نبود قوانین متعادل و منطقی و موزون، تشریفات فراوان، فساد

و مشکلات اداری بر سر راه سرمایه‌گذاری، نظامات سنگین در خرج سود، عدم حمایت از مالکیت فکری و نبود قوانین مرجع و کامل، عدم توسل به نهادهای داوری، وجود مسائل ایدئولوژیکی در امور بانکی و قانونی، نگاه نامناسب خارجیان به ایرانیان و ایرانیان به خارجیان، عدم توجه به احترام و مالکیت و عدم جایگاه مناسب در جهان و نداشتن درک درست از سازمان تجارت جهانی در تصویب کنندگان قوانین سرمایه‌گذاری و تصمیم‌گیرندگان در کنار عدم امنیت کافی در محاسبات سرمایه‌گذاران خارجی جهت ورود سرمایه که محاسبه این امنیت متغیرهای عدیده‌ای از نظر سرمایه‌گذاران دارد که همه آن‌ها از موانع سرمایه‌گذاری خارجی هستند که در صورت الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی خیلی از این موانع بایستی مرتفع گردد و هم‌سو و هم‌راستا با مسائل و موافقتنامه‌های بین‌المللی از جمله رفع قیود و محدودیت‌ها بر سرمایه‌گذاران خارجی شود.

عراق کشوری همسایه و رقیب در جذب سرمایه‌گذاری خارجی در منطقه است و عدم تعارض با دموکراسی برای همه سرمایه‌گذاران و عدم تعارض قوانین با اسلام برای سرمایه‌گذاران مسلمان می‌تواند جذابیت‌هایی داشته باشد و هم مانعی برای ورود و دریافت سود توسط سرمایه‌گذاران در بعضی حوزه‌ها باشد و همچنین محل‌هایی برای تعارض قوانین اسلامی با قوانین بین‌المللی در حوزه سرمایه‌گذاری را ایجاد نماید. اصول غیرمستقیم در جذب سرمایه‌گذاری خارجی ارتباط مؤثری با حقوق کرامت و حقوق بشر دارد از آن جمله در ماده چهارم توجه به زبان مادری و توجه به گویش غالب جمعیت محل و زبان مردم محلی و انتخاب زبان رسمی توسط مردم منطقه در مورد زبان رسمی بعدی منطقه خود، عربی و کردی و برابری همه در برابر قانون و تأکید ماده پانزدهم بر محترم شمردن حق امنیت و آزادی و زندگی و در ماده شانزدهم حق برخورداری همه از فرصت‌های برابر و محفوظ دانستن حق دادخواهی برای همه از جمله سرمایه‌گذار خارجی و در ماده نوزدهم رفتارهای حمایتی از خانواده و افراد آسیب‌پذیر و معلولان در ماده سی و تشویق پژوهش‌های علمی صلح‌آمیز در ماده سی‌وچهارم و محفوظ بودن کرامت و آزادی انسانی و ممنوعیت شکنجه روحی و جسمی و رفتار غیرانسانی و ممنوعیت کار اجباری و بردگی و تجارت زنان و انسان با اهداف جنسی در ماده سی‌وپنجم و احترام به آزادی‌ها در ماده سی‌وششم و در ماده بیست و دوم هم قید کرده که روابط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی باید در مدار عزت باشد و کرامت همگی موارد فوق در ارتقاء امنیت روانی سرمایه‌گذاران و تمایل به سرمایه‌گذاری به لحاظ رعایت موازین اصلی کرامت و حقوق بشر می‌تواند در کاهش ضریب خطرپذیری سرمایه و افزایش امنیت سرمایه‌گذاری تا حدودی مؤثر باشد.

از سویی نیز مانع جذب سرمایه‌گذاران شود که پاره‌ای سرمایه‌گذاران قوانین زیست‌محیطی، حقوق بشر و قوانین داخلی تامین‌کننده حقوق انسانی را مانع کسب درآمد بالا و سود کلان می‌بینند، همچنین در سایر اصول مرتبط با سرمایه‌گذاری دیده می‌شود که عراق به لحاظ عضو بودن در اتحادیه عرب و پابندی به منشور اتحادیه عرب می‌تواند جذابیت‌هایی برای سرمایه‌گذاران عرب و برانگیختن حس ناسیونالیستی ایشان در ورود سرمایه به این کشور داشته باشد و تأکید بر قانون‌مداری در ماده پنجم تضمین بر محوریت قانون بوده و در ماده هفتم ممنوعیت فعالیت‌ها و بسترسازی و سمبل‌سازی و تحریک برای نژادپرستی و کارهای تکفیری و پاکسازی و مبارزه با تروریست و عدم دخالت نیروهای مسلح در امور سیاسی، اقتصادی و انتقال قدرت در عراق و برابر ماده هشتم حل

منازعات با ابزارهای مسالمت‌آمیز و رعایت تعهدات بین‌المللی لحاظ شده که در افزایش ارتقاء امنیت سرمایه‌گذار و سرمایه مؤثر بوده و ارتقای امنیت را در پی خواهد داشت. ضمانت رعایت قانون اساسی با وضع ماده سیزدهم که اعتبار هر قانون وضع شده مغایر قانون اساسی را با رد کردن، تضمین و ضمانت نموده و در ماده بیست و یکم ممنوعیت حق بازگردانی اجباری پناهندگان سیاسی به این کشور که محل امنی برای سرمایه‌گذاران مخصوصاً در منطقه خاورمیانه و ورود سرمایه ایشان به عراق را ایجاد می‌نماید.

در ماده بیست و دوم روابط کارگر و کارفرما، رعایت اصول اقتصادی و اصول عدالت اجتماعی را قید کرده که تفسیر موثق می‌تواند باعث ایجاد و یا مانع ورود سرمایه و تحدید سرمایه و سرمایه‌گذاران باشد و تضمین تأسیس سندیکا و اتحادیه در مواد دیگر در افزایش تولید و توسعه مؤثر و از طرفی در تحدید منافع سرمایه‌گذاران هم مؤثر خواهد بود. در ماده بیست و سوم جایز ندانستن سلب مالکیت مگر به خاطر منافع عمومی و در مقابل غرامت عادلانه که البته نحوه پرداخت و مقدار غرامت مسئله مهم برای سرمایه‌گذاران خواهد بود و همچنین موضع‌گیری در خصوص مالکیت اموال غیرمنقول برای غیرعراقی‌ها و ذکر استثنائات این موضوع در ماده بیست و پنجم و لحاظ کردن تشویق و توسعه بخش خصوصی و در ماده بیست و نهم ممنوعیت بهره‌برداری از کودکان و اقدامات حکومتی در مقابل آنان که مانع بهره‌برداری از این نیروی کار ارزان و پرسود برای سرمایه‌گذاران می‌شود و اقدامی حقوق بشری است. از طرفی نبود دادگاه تضمین‌کننده قانون اساسی و دادگاه قانون اساسی نکته قابل تامل برای سرمایه‌گذاران جدید در این کشور است و برابر ماده یکصد و دهم توسعه متوازن و تقسیم منصفانه درآمد نفتی و مقابله با مرکزیت زدایی و تضمین حقوق اداری، سیاسی، فرهنگی و آموزشی قومیت‌های مختلف در افزایش ثبات سیاسی، اجتماعی و افزایش سطح توسعه و افزایش امنیت سرمایه‌گذاران و کاهش خطرهای تنش‌ها و جلوگیری از نارضایتی و شورش‌ها و کاهش اقدامات تروریستی و ثبات در منطقه می‌تواند مؤثر باشد که البته رعایت مسائل کرامت و حقوق بشری تحدید منافع سرمایه‌گذاران را از یک منظر در کوتاه مدت و ارتقاء سطح سرمایه‌گذاری و ثبات و افزایش امنیت سرمایه در بلند مدت می‌تواند داشته باشد.

پیشنهادها

اصلاح قانون اساسی و توجه بیشتر به مسائل سرمایه‌گذاری خارجی و سازمان‌های بین‌المللی. مبارزه با فساد در قانون اساسی با اصلاح ساختار دولت و کوچک‌تر کردن دولت و تبدیل آن از یک مصرف‌نده به یک ناظر بر بخش‌های خصوصی؛ با بررسی دقیق تمامی قوانین اساسی کشورها و مقایسه کشورهای صنعتی و کشورهای پیشرو در جذب سرمایه می‌تواند دقیق‌تر و بهتر به تأثیرات قانون اساسی آن‌ها در تسهیل جذب سرمایه‌گذاری خارجی پی برد و می‌تواند کاری میان رشته‌های حقوق عمومی، اقتصاد و حقوق بین‌الملل باشد و بهتر به موضوع پرداخته شود. بررسی مسائل حاشیه‌ای در نظام حقوقی و موانع غیرحقوقی که در حوزه‌های مختلف و رشته‌های مختلف بر سیاست، اقتصاد، کشاورزی، بانکداری و غیره قابل تحقیق می‌باشند. بررسی موانع سرمایه‌گذاری خارجی از حیث سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره. بررسی اهمیت رعایت حقوق بشر در جذب سرمایه‌گذاری خارجی

و تاثیر آن بر سایر قوانین داخلی نیز موضوعی شایسته و قابل تحقیق و بررسی وسیع تر می باشد. هر کدام از موضوعات مطروحه می تواند موضوع مقالات و پژوهش های بی شماری قرار گیرد تا با پرداختن به تمامی موانع، قدمی کوچک برای اعتلا و توسعه کشور برداشته شود و در نهایت امید از تمامی موانع رشد و توسعه کشور که سرمایه گذاری خارجی و جذب آن یکی از آنها است. با بررسی مواضع قانون اساسی کشورهای همسایه و رقبای ایران در جذب سرمایه گذاری خارجی به ویژه بررسی کشورهای نفتی منطقه به نقاط ضعف مواضع و موانع در قانون اساسی خود بهتر پی می بریم که می تواند موضوع پژوهش های گسترده باشد.

منابع

فارسی

- پورسید، بهزاد، ۱۳۸۲، امنیت اقتصادی در بعد سرمایه گذاری خارجی، **مجموعه مقاله های همایش راهکارهای توسعه امنیت اقتصادی**، چاپ اول، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی.
- پیران، حمید، ۱۳۸۹، **مسائل حقوق سرمایه گذاری بین المللی**، چاپ اول، تهران، انتشارات گنج دانش.
- حبیب زاده، توکل و بصیری جم، علی اصغر، ۱۳۹۴، الزامات ناشی از موافقتنامه ضوابط تجاری مرتبط با سرمایه گذاری (تریمز) چالشی برای امنیت اقتصادی کشور، **فصلنامه آفاق امنیت**، شماره ۲۹.
- دارینی، مهدی، ۱۳۹۰، بررسی موانع سرمایه گذاری خارجی در ایران، **ماهنامه صنعت و کارآفرینی**، شماره ۶۱.
- شیروی، عبدالحسین، ۱۳۹۵، **حقوق تجارت بین الملل**، چاپ نهم، تهران، انتشارات سمت.
- عباسلو، محمد و نژندی منش، هیبت اله، ۱۳۹۲، بررسی بسترهای حقوقی و اقتصادی جذب سرمایه گذاری خارجی و ارائه استراتژی مناسب برای ایران، **ماهنامه کار و جامعه**، شماره ۱۶۴.

قوانین

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- قانون اساسی عراق

لاتین

- Brookes, Douglas, H.Emma Xiaogin fan and Lea, R.Sumulong, 2003, **Foreign Direct Investment in Developing Asia: Trends, Effects, and Forthcoming WTO Negotiations**, Asia Development Banks.
- Mosoti, Victor, 2003, The W.T.O Agreement on Trade Related Investment Measures and the Flow of Foreign Direct Investment in Africa: Meeting the Development Challenge, **Peace International Review** Vol.15
- Simon laster, Brayan mercurio, Kara leitner, 2008, **World Trade Law; Texts, Materials and Commenry**, Oxford and Portland, hart publishing.
- Sornarajah, M., 2004, **International Law on Foreign Investment**, 2nd Ed, Cambridge, Cambridge University Press.
- UNCTAD, 1996, **World Invvstment Report: Investment, Trade and International policy Agreement**, NewYork and Geneve, UNCTAD Publications nations.

-Vocks: Matthias, 1997, **Implication of Selected WTO Agreements International Monetary Fund.**

-Yann Duval, 2017, **Trade and Investment Linkages and Policy Coordination: Lessons from Case sStudies in Asian Developing Countries**, session 1.2 trade action. Policy; available at <http://www.decd.org>